

حقوق، آزادی ها و مکلفیت های اساسی افراد
در قانون اساسی ۱۳۵۵ افغانستان

معاون سرمحقق عبدالقادر "سروری"

حقوق، آزادی ها و مکلفیت های اساسی افراد در قانون اساسی ۱۳۵۵ افغانستان

معاون سرمحقق عبدالقادر "سروری"

۱۳۹۹ هـ. ش

The Fundamental Right
Freedoms and Obligations
of Citizens in Afghanistan
Constitution (1976)

Assistant Professor Abdul Qadir Sarwary

ISBN 978-9936-661-01-1

2020

دولت جبهه‌ی اسلامی افغانستان

اکادمی علوم

معاونیت بخش علوم بشری

مرکز علوم اجتماعی

انستیتوت حقوق و علوم سیاسی

حقوق، آزادی‌ها و مکلفیت‌های اساسی افراد در قانون اساسی ۱۳۵۵ افغانستان

اثر علمی - تحقیقی جهت ترفیع به رتبه علمی معاون سرمحقق

شناسنامه کتاب

نام کتاب: حقوق، آزادی ها و مکلفیت های اساسی افراد در قانون اساسی ۱۳۵۵ افغانستان

مؤلف: معاون سرمحقق عبدالقادر "سروری"

استاد رهنما: معاون سرمحقق محمد موسی "رحیمی"

ایدیت و اهتمام: محقق محمد حامد مصلح

ناشر: ریاست اطلاعات و ارتباط عامه اکادمی علوم افغانستان

سال چاپ: ۱۳۹۹ هـ. ش / ۲۰۲۰ م

محل چاپ: الهام نبی زاده، کابل - افغانستان

تیراژ: ۵۰۰ جلد

ISBN: ۹۷۸-۹۹۳۶-۶۶۱-۰۱-۱

حق طبع برای اکادمی علوم محفوظ است.

فهرست

صفحه	عنوان
.....أ	گزارش استاد رهنماء / معاون سرمحقق محمد موسی "رحیمی"
.....ب	تقریظ / پوهاند غلام محی الدین "دریز"
.....د	تقریظ / معاون سرمحقق عبدالصمدعزیزی
.....۱	مقدمه

فصل اول

.....۷	مروری به گذشتهٔ موضوع

فصل دوم

..... ۵۵	مفهوم حقوق و آزادی های اساسی، انواع، اصول کلی وحمایه آن
..... ۵۵	۱. مفهوم حقوق و آزادی های اساسی
..... ۵۹	۲. علل تدوین حقوق و آزادی های اساسی افراد در جهان ما
..... ۶۰	۳. حقوق و آزادی های اساسی چگونه باید آموخته شود؟
..... ۶۱	۴. انواع و اصول کلی حقوق و آزادی های اساسی افراد
..... ۶۱	الف - انواع حقوق و آزادی های اساسی افراد
..... ۶۲	اول: آزادی های مربوط به اعمال فردی
..... ۶۳	سوم: آزادی های گروه بندی یا تجمع
..... ۶۳	چهارم: آزادی های اقتصادی واجتماعی
..... ۷۲	۵- حمایه حقوق و آزادی های اساسی افراد
..... ۷۳	الف: حمایه جهانی حقوق و آزادی های اساسی افراد
..... ۷۳	اول- حمایه حقوق و آزادی های افراد توسط ملل متحد
..... ۷۴	دوم- حمایه حقوق و آزادی های افراد توسط ارگانهای ملل متحد
..... ۷۶	سوم- حمایه حقوق افراد توسط کشور ها، سازمانهای غیر دولتی و خیریه

- چهارم- حمایه حقوق و آزادی افراد توسط رسانه ها و افکار عامه بین المللی ۷۶
- پنجم- حمایه حقوق و آزادی ها افراد از طریق مبارزه با تروریسم ۷۷
- ششم- حمایه حقوق و آزادی های افراد از طریق مبارزه با مواد مخدر ۷۸
- هفتم- حمایت حقوق و آزادی های افراد از طریق مبارزه علیه آدم ربایی (اختطاف) ۷۹
- هشتم- حمایه حقوق و آزادی های افراد با مبارزه علیه جنگ و تأمین صلح در جهان ۸۰
- ب - حمایه ملی (داخلی) حقوق و آزادی های اساسی افراد ۸۱
- ج - حمایه حقوق افراد از طریق اقدامات شخصی ۸۹

فصل سوم

- حقوق و آزادی های سیاسی ۹۱
- ۱ - حق تابعیت ۹۲
- ۲ - حقوق انتخاباتی (انتخاب کردن و انتخاب شدن) ۱۰۱
۳. حق اشتراک در اداره امور کشور و اشتغال در وظایف دولتی ۱۱۵
- ۵ - آزادی افکار رواندیشه، بیان و مطبوعات ۱۳۰

فصل چهارم

- حقوق و آزادی های اجتماعی - اقتصادی و فرهنگی ۱۴۳
- حقوق و آزادی های اجتماعی - اقتصادی ۱۴۵
- ۱ - حق کار: ۱۴۵
- ۲ - حق مالکیت، مسئولیت و آزادی کسب آن ۱۵۳
- ۳ - حق تأمینات اجتماعی ۱۶۰
- ۴ - حق حفظ صحت ۱۶۴
- ۶ - آزادی انتخاب شغل و پیشه ۱۷۲
- ۸- حقوق و آزادی های فرهنگی ۱۷۸
- ۹- حق تحصیل و آموزش ۱۷۸
- ۱۰- حق تألیف آثار علمی، هنری و استفاده از دست آورد های علم و فرهنگ ۱۸۳

فصل پنجم

- حقوق و آزادی های فردی (شخصی) ۱۸۷
- ۱ - حق حیات ۱۸۹

- ۲- حق آزادی و مصئونیت شخصی ۱۹۶
- ۳- آزادی انتخاب محل زیست، مصئونیت مسکن و حق داشتن مسکن ۲۲۷
- ۴- آزادی عقاید مذهبی وانجام مناسک آن ۲۳۱
- ۵- آزادی مسافرت در داخل و خارج کشور ۲۳۴
- ۶- آزادی و محرمیت مراسلات، صحبت های تلفونی و حفظ اسرار شخصی ۲۳۶
- ۷- حق شکایت و داد خواهی و برخورداری از حمایت قانون ۲۳۸
- ۸- حق تساوی در برابر قانون ۲۴۲

فصل ششم

مکلفیت های اساسی افراد..... ۲۴۷

- ۱- مکلفیت دفاع از وطن..... ۲۴۹
- ۲- پیروی و رعایت قوانین ۲۵۲
- ۳- مکلفیت پرداخت مالیه به دولت ۲۵۵
- ۴- رعایت نظم وامن عامه، صیانت منافع وطن و اشتراک در حیات ملی ۲۵۸
- ۵- احترام به رئیس جمهور و وفاداری به انقلاب ۲۶ سرطان ۱۳۵۲ ..... ۲۶۰
- نتیجه..... ۲۶۳
- پیشنهادات ۲۶۹
- منابع و مآخذ..... ۲۷۲
- الف - کتب علمی ۲۷۲
- ب - قوانین ۲۷۸
- ج - اسناد قانونی بین المللی ۲۸۰

گزارش استاد رهنما

پروژه علمی- تحقیقی محترم محقق عبدالقادر "سروری" تحت عنوان: حقوق، آزادی ها و مکلفیت های اساسی افراد در قانون اساسی ۱۳۵۵ افغانستان، جهت ترفیع به رتبه علمی معاون سرمحقق ذریعه مکتوب ۱۳۸۴/۴/۵ ریاست محترم مرکز علوم اجتماعی اعتبار از تاریخ ۱۳۸۳/۱۲/۲۵ به منظور رهنمائی برایم محول گردیده بود.

محترم محقق عبدالقادر "سروری" در مدت زمانیکه تحت رهنمائی اینجانب کار پروژه علمی- تحقیقی خویش را دوام داده و اکنون به اكمال رسانیده اند، با جدیت مسایل مورد تحقیق را دنبال نموده، در هر مورد طالب هدایت و رهنمائی شده و نکات قابل اصلاح را با حوصله مندی اصلاح نموده اند.

پروژه موصوف متشکل از یک مقدمه، شش فصل، نتیجه و پیشنهادات می باشد. محقق محترم در هر فصل بصورت جداگانه نخست نظریات سیاسیون، فلاسفه قدیم و نظریات حقوقی جدید و دیدگاه اسلامی را هم از لحاظ تاریخی و هم از لحاظ حقوقی با استفاده از منابع معتبر ملی و بین المللی تحلیل و تفسیر نموده، بعداً با موضوع مورد تحقیق ارتباط داده و نظریات اصلاحی خویش را برجسته ساخته است. موصوف در اخیر، پروژه خویش را با یک تسلسل خوب نتیجه گیری نموده، معایب و محاسن قانون اساسی مورد تحقیق را بر شمرده و یک سلسله پیشنهادات اصلاحی را ارایه داشته اند که برای قانون گذاران در امر وضع قوانین مؤثر تمام خواهد شد.

من در حالیکه ختم مؤفقانه این پروژه علمی- تحقیقی را برای محقق محترم تبریک عرض میدارم، موصوف را مستحق ترفیع علمی دانسته و برای ایشان در پیشبرد تحقیقات علمی از درگاه خداوند متعال موفقیت های بیشتری را خواهانم.

با عرض حرمت!

معاون سرمحقق محمد موسی "رحیمی"

تقریظ

به ریاست محترم اکادمی علوم دولت اسلامی افغانستان
به جواب مکتوب نمبر ۱۵۰۲-۱۳۵۶ مؤرخ ۱۳۸۶/۱۲/۲۵ شما احتراماً نگاشته
می شود؛

محترماً! اثر علمی-تحقیقی محترم محقق عبدالقادر "سروری" عضو علمی آن
ریاست محترم را که تحت عنوان حقوق، آزادی ها و مکلفیت های اساسی افراد در
قانون اساسی (۱۳۵۵) افغانستان را که در شش فصل با مقدمه و نتیجه گیری به رشته
تحریر در آمده و غرض ابراز نظر به اینجانب گسیل داشته بودید مطالعه نمودم.

از لابلای مطالعه اثر مذکور چنین نتیجه بدست آمد که محقق محترم در فصل
اول اثر ابتداءً نگاهی به پس منظر تاریخی موضوع از یونان باستان الی قرن ها ۱۷ و
۱۸ انداخته نظریات فلاسفه و دانشمندان را طی ازمئه مختلف مرور و بعد از آن از
مهمترین اسناد تاریخی که در زمینه حقوق و آزادی های اساسی افراد صدور یافته به
شمول قوانین اساسی گذشته افغانستان یاد آوری و نقطه نظر های خویش را نیز راجع
به محتویات اسناد مذکور بیان کرده است.

در فصل دوم ، مفهوم، انواع اصول و طرق حمایه حقوق و آزادی های اساسی
افراد بصورت کلی و عام مورد بررسی علمی قرار گرفته تقسیمات نوی از حقوق و آزادی
های مذکور به عمل آمده است و نقطه نظر های اصلاحی و بکر از طرف محقق نیز
پیرامون مسایل متذکره ابراز شده است.

طی چهار فصل دیگر که متن اصلی اثر هذا را تشکیل میدهند، فهرست و
سیعی از اشکال حقوق و آزادی های اساسی افراد در عرصه های سیاسی، اجتماعی،
اقتصادی، فرهنگی و شخصی مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته، با حقوق و آزادی های
اساسی انعکاس یافته در قانون اساسی (۱۳۵۵) افغانستان مقایسه شده است.

محقق ضمن تحلیل و بررسی موضوعات اثر خویش به مآخذ معتناء به و دست
اول از آثار دانشمندان مراجعه و از آنها سودجسته است. همچنین با جستجو و پشتکار

تعداد فراوانی از اسناد بین المللی حقوق بشر و قوانین متعدد داخلی را دستیاب و در تحلیل و مقایسه حقوق و آزادی های فرد در قانون اساسی (۱۳۵۵) افغانستان از آنها استفاده و با این کار در حقیقت بخش اعظمی از نظام قوانین کشور ما را به شکل درست برای جهانیان معرفی نموده است. همچنین با استفاده از میتود ها و روش های مختلف تحقیقات علمی، به رنگین مطالب محتوای اثر و ارزش آن افزوده است.

در تحلیل نهایی میتوان گفت که اثر مذکور از درجه بلند علمی برخوردار گردیده، به غنای علمی و توسعه نظام حقوقی کشور افزوده، خصوصاً در توسعه و انکشاف علم حقوق اساسی سهم بارزی را بخود اختصاص داده است.

اینجانب در حالیکه از زحمت کشی های صادقانه محقق محترم (سروری) در کار تحقیق این اثر قدر دانی میکنم، چاپ و انتشار آنرا موفقیت علمی برای اکادمی علوم دولت اسلامی افغانستان و دست آورد خوبی برای استادان و محصلین رشته حقوق اساسی و در مجموع نهاد های علمی حقوقی کشور و سایر علاقه مندان علم حقوقی محسوب میدارم.

در اخیر با تأیید نظریات خردمندانه رهنمای علمی شان اثر مذکور را مثبت ارزیابی نموده و آنرا جهت ترفیع به رتبه علمی معاون سرمحقق کافی و بسنده میدانم. همچنین موفقیت های مزیدی را در امر تحقیقات بعدی علمی برای محقق محترم از بارگاه خداوند متعال استدعاء میکنم.

با عرض حرمت

پوهاند غلام محی الدین "دریز"

استاد پوهنځی حقوق پوهنتون کابل

تقریظ

به اساس فیصله شورای علمی انستیتوت حقوق و علوم سیاسی و مکتوب نمبر (۱۶) مؤرخ ۱۳۸۷/۱/۷ ریاست اسناد و ارتباط اکادمی علوم افغانستان، پروژه علمی-تحقیقی محترم محقق عبدالقادر سروری را تحت عنوان «حقوق، آزادی ها و مکلفیت های اساسی افراد در قانون اساسی ۱۳۵۵ افغانستان» که غرض ارائه تقریظ برایم محول شده بود، مطالعه نمودم.

این اثر علمی-تحقیقی که در شش فصل تصنیف گردیده است، دارای یک مقدمه ای می باشد که در آن از ضرورت انتخاب موضوع و هدف تحریر رساله، تذکره بعمل آمده و بعداً محتوای اثر بصورت فشرده معرفی و از شیوه ها و اسلوب های بکار گرفته شده در تحقیق، چون شیوه تحلیلی، مقایسوی، انتقادی و تاریخی و هم از مشکلاتی که فراراه محقق وجود داشته نیز یادآوری بعمل آمده است.

در فصل نخستین اثر هذا، اندیشه های اولیه در باره حقوق بشر در جوامع غربی مورد مطالعه قرار گرفته و مسیر تاریخی اندیشه ها از یونان قدیم (از ۴۶۴ ق.م. به بعد با نظریات فیلسوفان و دانشمندان چون سقراط، افلاطون و ارسطو) و روم قدیم (از ۳۰۱ ق.م. به بعد چون نظریات ذنون، سیسرون و دیگران) آغاز شده و تا نظریات طراحان مکتب حقوق طبیعی در قرون وسطی، تعقیب شده که البته با مبارزات اقشار مختلف مردم علیه شاه مستبد و خودکامه انگلستان (ژان)، که مجبوره پذیرش و برسمیت شناختن یک سلسله حقوق فردی برای اشراف و مالکان گردید که سندی بنام "منشور کبیر" از طرف شاه امضا شده (۱۲۱۵م) با الهام از آن مبارزات مردم و تجارت تاریخی، دانشمندانی چون، جان لاک، منتسکیو و ژان ژاک روسو در مورد حقوق طبیعی، قلم فرسایی نموده اند.

این اندیشه ها که در اسناد حقوقی بعدی چون، اعلامیه استقلال امریکا (۱۷۷۶م) و اعلامیه حقوق بشر و همشهری فرانسه (۱۷۸۹م)، انعکاس یافت، مبنی و منبعی برای احکام قانون اساسی ۱۷۸۷ م ایالات متحده امریکا و قانون اساسی

۱۷۹۲م فرانسه و قوانین اساسی سایر کشورهای غربی در بخش حقوق بشر گردید. در ادامه فصل اول، اسناد بین المللی که در آن نورم های حقوق بشر انتشار یافته است، مانند، منشور ملل متحد و اعلامیه جهانی حقوق بشر (۱۹۴۸م) نیز معرفی گردیده و نیز و هم چنان سیر انکشاف حقوق بشر در افغانستان از تصویب و انفاذ نظام نامه اساسی دولت علیه افغانستان (۱۳۰۱ خورشیدی) آغاز و تا اصول اساسی دولت علیه افغانستان (۱۳۱۰ خورشیدی) و قانون اساسی ۱۳۴۳ خورشیدی، مورد مطالعه قرار گرفته است.

در فصل دوم این اثر، تحت عنوان "مفهوم حقوق، آزادی های اساسی، انواع و اصول کلی و حمایه آن" به بررسی مفهوم حقوق بشر از دو دیدگاه فلسفی مختلف (اصالت فرد و اصالت جمع)، پرداخته و موضع هریک از این مکاتب فکری، با استناد به آثار و مدارک، بیان و مدلل شده و تأثیرات مبارزات مردم جهان در راه برسمیت شناختن و تحقق حقوق مسلم شان بعد از جنگ های جهانی اول و دوم، در اسناد بین المللی از جمله در اعلامیه جهانی حقوق بشر، بحیث معروفترین سند جهانی وضاحت یافته و توسط میثاق های مربوط و پروتوکول ها اختیاری منحصت نورم های حقوق، ضمانت اجرایی پیدا نموده است. علاوه برآن به تغییراتی که در اثر انکشافات علمی- تخنیکی در عرصه حقوق بشر رونما گردیده، نیز اشاره شده و به عنوان مثال از بوجود آمدن رشته جدید حقوق بنام "حق حفظ محیط زیست" تذکر به عمل آمده است.

به ادامه این فصل، اصول کلی حقوق و آزادی های اساسی افراد، بطور فشرده بیان و یک سلسله اسناد بین المللی در مورد حمایت و ضمانت حقوق بشر در عرصه بین المللی و هم حمایت ملی توسط قوانین اساسی و سایر اسناد تقنینی و اقدامات عملی دولت ها در زمینه، مورد مطالعه، تحلیل و بررسی قرار گرفت و نتایج منطقی از آن بدست داده است.

فصل سوم رساله، به مطالعه حقوق و آزادی های سیاسی افراد اختصاص داده شده که در آن حق تابعیت، حقوق انتخاباتی به استناد مواد قانون اساسی ۱۳۵۵ خورشیدی افغانستان، بررسی و نقد گردیده و از چگونگی انطباق اصول حقوق پذیرفته شده در عرصه جهانی در این قانون اساسی و قوانین منسلک آن بررسی گردیده او

نواقص قانون اساسی مذکور در این عرصه برشمرده شده و هم در بارهٔ حق یا آزادی افکار و اندیشه، آزادی بیان و مطبوعات و حدود این حقوق و آزادیها به تفصیل بیشتری پرداخته و با بهره‌گیری از اسناد بین‌المللی و قوانین داخلی به ابعاد مختلف این بخش حقوق بشر عطف توجه صورت گرفته و نقطه نظرهای محقق، مخصوصاً در بارهٔ حق تابعیت و رابطهٔ آن با حقوق سیاسی به نسبت شرایط ناشی از تسلط قدرتهای بزرگ جهانی در روابط کشورها برجستگی دارد.

به همین ترتیب در فصل چهارم، حقوق و آزادی‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در روشنایی نورم‌های جهانی مخصوصاً اصل عدالت و مساوات و انعکاس آن در احکام قانون اساسی ۱۳۵۵ خورشیدی، از نگاه جامعه‌شناختی پویا و تحول‌طلبانه نگرین شده و این دیدگاه محقق با سیاست‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی منعکسه در قانون اساسی مذکور، همسویی پیدا می‌کند.

در فصل پنجم، حقوق و آزادی‌های بردی (شخصی) به بررسی گرفته شده و فصل ششم به وظایف و مکلفیت‌های فرد نسبت به جامعه اختصاص یافته که با در نظر داشت احکام قانون اساسی ۱۳۵۵ خورشیدی، به رشتهٔ تحریر در آمده و در اخیر رساله، نتیجه‌گیری عمومی و همه‌جانبه از محتوای اثر انجام گرفته و پیشنهاداتی نیز ارائه شده که به نوبهٔ خود به اهمیت اثر افزوده است.

ضم اینک در هر قسمت، پاورقی‌ها جهت مستندسازی مطالب به مشاهده می‌رسد، در پایان رساله، لیستی از منابع و مأخذ معتبری که در تحریر اثر از آنها استفاده گردیده است، مطابق معیارهای نگارش علمی و معمول در اکادمی علوم افغانستان، ارائه شده که نشان دهندهٔ کار و کوشش فراوان محقق در تألیف رساله می‌باشد.

نتیجتاً باید گفت، اثر مورد بحث، از لحاظ محتوی با استفاده از منابع متعدد و معتبر با پیشکش نمودن نظریات فلاسفه و دانشمندان و اسناد حقوق ملی و بین‌المللی، دارای غنا و کیفیت عالی بوده و برای علاقمندان رشتهٔ حقوق، نهادهای جامعهٔ مدنی، حقوق بشر و ارگان‌های دولتی، منبع آگاهی و مواد معلوماتی خوبی در عرصه‌های مختلف حقوق بشر می‌باشد. بناءً این جانب، اثر علمی-تحقیقی حاضر را که با زحمت کشی محترم عبدالقادر سروری تحریر گردیده است، از لحاظ شکل و محتوی، عالی ارزیابی نموده و به حیث اثر اصلی در ترفیع موصوف از رتبهٔ علمی

محقق به رتبه علمی معاون سرمحقق کافی دانسته، موفقیت های مزید شانرا در امور علمی و اکادمیک آرزو می نمایم.

با احترام

معاون سرمحقق عبدالصمد عزیزی
آمر انستیتوت حقوق و علوم سیاسی

مقدمه

امروزه بشریت مترقی بر خلاف گذشته به این نتیجه رسیده است که تمام افراد بشر به لحاظ طبیعت، سرشت و ماهیت انسانی باهم برابر بوده و از این رهگذر هیچ گونه تفاوتی بین آنها وجود ندارد.

بنا بر آن از یکسو از لحاظ حقوقی و قانونی نیز باید همه از حقوق و آزادی های اساسی یی که لازمه زندگی آنها است، باید بطور یکسان و مساوی بر خوردار گردند. هم چنان تضمین های قانونی الزامی جهت حفظ و حمایت از حقوق و آزادی های اساسی آنها در برابر تجاوز سایر اشخاص و یا حکمروایان نیز وجود داشته باشد.

جهت نیل به اهداف فوق از یکطرف در سطح بین المللی کوشش های زیادی به عمل آمده و اسناد فراوان حقوقی در زمینه مخصوصاً از طرف ملل متحد از جمله (اعلامیه جهانی حقوق بشر، میثاق های اجرایی آن وغیره) و سایر نهاد های بین المللی صدور یافته و نیز اقدامات عملی جهت تحقق حقوق و آزادی های افراد به عمل آمده است. از طرف دیگر اکثریت کشور های جهان نیز حقوق و آزادی های اساسی افراد را طی فصل جداگانه در قوانین اساسی شان درج ساخته و یا می سازند تا زمامداران امور آنها محترم شماریده به آنها تجاوز نکنند. علاوه بر آن اگر از طرف سایر اشخاص به حقوق و آزادی های مذکور تجاوز صورت گیرد، از آن حمایت به عمل آورند، اما باوجود این کوشش ها نیز انسان ها تا هنوز نتوانسته اند از حقوق یکسانی در کشور ها بر خوردار گردند و یا از نقض حقوق آنها توسط حکمروایان یا سایر کسان جلوگیری نمایند.

یکی از جمله ده ها عواملی که باعث شده است تا افراد نتوانند از حقوق و آزادی های شناخته شده خود در قانون اساسی یا سایر قوانین و همچنین اسناد حقوقی بین المللی به شکل درست استفاده و یا از نقض و تجاوز به آنها جلوگیری به عمل آورند، عدم آگاهی حقوقی آنها به علت سطح پائین سواد و تحصیل کافی مخصوصاً در کشور های کم توسعه بوده است. در این کشور ها از جمله افغانستان افراد عادی در زمینه حقوق و آزادی های بشری شان معلومات کافی ندارند. بالاخص از تحلیل و درک همه جانبه حقوق و آزادی های اساسی انعکاس یافته در قانون اساسی به علت مؤخر بودن و معانی غامض و پیچیده آن عاجز اند. بناءً در این گونه کشور ها ایجاب می کند تا نشر آثار علمی و حقوقی و همچنین تحلیل و تفسیر علمی از قانون اساسی، توسعه داده شود.

علت انتخاب و تحقیق اثر هذا (تحلیل حقوق، آزادیها و مکلفیت های اساسی افراد در قانون اساسی ۱۳۵۵ افغانستان)، اساساً دو چیز بوده است. یک: آن عواملی که در فوق بیان شده، دوم: چون قانون اساسی ۱۳۵۵، اولین قانون اساسی است که نظام جمهوری را در کشور ما اساس گذاشت، بهتر دانسته شد تا ضمن تحلیل و بررسی حقوق و آزادی های اساسی افراد از نظر معیار های علمی و حقوقی، آزاد تفسیر علمی از قانون اساسی مذکور نیز به عمل آید. مزایا، نواقص و تفاوت های آن با سایر قوانین اساسی برجسته شود، تا از یک سو در روشنایی آن هموطنان بتوانند پیرامون حقوق و آزادی های اساسی خود معلوماتی حاصل کنند و از جانب دیگر بر اساس آن، محتوا و ارزش قانون اساسی متذکره در معرض قضاوت آنها قرار گیرد. هر چند این شیوه کار برای نویسندگان دشواری های زیادی به همراه داشته است، اما از آنجایی که ، تحلیل و تفسیر قوانین اساسی افغانستان جزء پروگرام تحقیقات علمی اکادمی علوم افغانستان که نویسندگان عضویت آنرا دارد، بوده و باید انجام می شد، بنده با ساختار آتی الذکر به انجام آن مبادرت ورزیدم.

اثر حاضر که با این مقدمه آغاز شده است، حاوی شش فصل بوده و بانیجه گیری و پیشنهادات خاتمه می یابد.

در فصل اول آن مروری مختصری به تاریخچه حقوق و آزادی های اساسی افراد صورت گرفته و در آن از نظریاتی که توسط دانشمندان و فلاسفه از یونان قدیم تا قرون ۱۷ الی ۱۹ میلادی در زمینه ارایه شده است، یاد آوری های کوتاهی به عمل آمده. به علاوه از بعضی اسناد حقوقی که در زمینه حقوق و آزادی های فردی طی ازمنه مختلف در یک تعداد کشورها الی تصویب اعلامیه جهانی حقوق بشر مانند: منشور کبیر (۱۲۱۵م)، درخواست حقوق (۱۶۲۸م) و اعلامیه حقوق (۱۶۸۸م) در انگلستان، اعلامیه استقلال (۱۷۷۶م) و قانون اساسی (۱۷۸۷م) در ایالات متحده امریکا، اعلامیه حقوق بشر و شهروند (۱۷۸۹م) و قانون اساسی (۱۷۹۱م) در فرانسه، منشور ملل متحد و اعلامیه جهانی حقوق بشر، یاد آوری شده و محتویات آنها نیز بطور مؤجز مورد بررسی قرار گرفته است.

هکذا در این فصل، مرور مختصر و تاریخی بر درج و شناسایی حقوق و آزادی های فردی در قوانین اساسی گذشته افغانستان الی صدور قانون اساسی ۱۳۵۵ صورت گرفته، از حقوق و آزادی های فردی مندرج در آنها مختصر تذکراتی به عمل آمده و نواقص و مزایای آن ها برجسته ساخته شده است.

فصل دوم به کلیات حقوق و آزادی های فردی اختصاص یافته و در آن پیرامون مفهوم، اصول کلی و تقسیمات حقوق و آزادی های اساسی و فردی و همچنین پیرامون اشکال و طرق حمایت از حقوق و آزادی های فردی چه در سطح ملی، بین المللی و شخصی (از نظر دانشمندان)، تبصره هایی به عمل آمده و توضیحاتی داده شده است. کذا نظرات انتقادی و اصلاحی جهت حفظ و بهبود حقوق و آزادی های مذکور بطور عام از طرف نویسندگان نیز ارایه گردیده است.

در فصل سوم، چهارم، پنجم و ششم تحت عناوین "حقوق و آزادی سیاسی"، "حقوق و آزادی های اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی"، "حقوق و آزادی های شخصی (فردی)" و "مکلفیت های اساسی افراد" که بن مایه اثر حاضر را تشکیل می دهند خصوصیات عمده، مشترک و اختصاصی حقوق و آزادی های مندرج در آنها بیان شده است. بعداً طی عناوین هریک از فصول مذکور در عرصه های سیاسی، اجتماعی - اقتصادی، فرهنگی و شخصی، اشکال مشخص حقوق و آزادی های اساسی افراد از قبیل: حق تابعیت، حق انتخابات، حق اشتراک در اداره امور کشور، آزادی افکار، عقاید، بیان و مطبوعات، حق کار، حق مالکیت، حق تأمینات اجتماعی، حق حفظ صحت، حق حمایت طفل و مادر و خانواده، آزادی انتخاب شغل و پیشه، حق آزادی و امنیت شخصی، آزادی انتخاب مسکن و مسئولیت آن، آزادی مسافرت در داخل و خارج کشور، محرمیت مکاتبات و صحبت های تلفونی، حق شکایت و دادخواهی، حق تساوی در برابر قانون، مکلفیت پرداخت مالیه به دولت، مکلفیت عسکری، رعایت و اطاعت از قوانین و یک سلسله حقوق و وظایف دیگر افراد، به ترتیب و بطور جداگانه مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته اند.

ضمن تحلیل و ارزیابی حقوق و آزادی های اساسی طی چهار فصل فوق الذکر، هریک از حقوق و آزادی های نامبرده از نظر قواعد علم حقوق، نظریات دانشمندان و اسناد بین المللی در زمینه، با استفاده و بکار برد اسلوب ها و شیوه های مختلف تحقیقات علمی یعنی شیوه های تحلیلی، مقایسوی، انتقادی، تاریخی و غیره بطور جداگانه بررسی و بعداً با انعکاس آنها در قانون اساسی ۱۳۵۵ افغانستان مقایسه شده و جهت تحلیل و تفسیر همه جانبه مواد قانون اساسی مذکور با قوانین عادی، مقرر ها، اساسنامه ها و سایر قوانین اجرایی نیز مراجعه و تا حدود امکان از محتوای آنها سود جسته شده است.

در این راستا هر جا که در قانون اساسی ۱۳۵۵ افغانستان و نیز قوانین عادی و مقررات مربوطه آن با قواعد و معیار های علم حقوق و اسناد بین المللی مطابقت یا مخالفت پیدا و یا کمبودی های دیگری در متن آن ها مشاهده گردیده، با ابراز نظرهای انتقادی یا تائیدی برجسته ساخته شده است. خلاصه، تحلیل قانون اساسی مذکور بیشتر بر تحلیل و تفسیر حقوقی و سیاسی غیر رسمی (علمی و آزاد) اتکا یافته تا شکل های دیگر تفسیر و تحلیل. هم چنانچین تحلیل و بررسی حقوق و آزادی های اساسی، کوشش شده است تا از استعمال کلمات و اصطلاحات نامأنوس، بیگانه یا غامض اجتناب و در عوض از اصطلاحات علمی و حقوقی رایج در زبان کشور استفاده به عمل آید تا هر کس فراخور استعداد خود از آن مستفید شده بتواند.

در اخیر از محتوای اثر نتیجه گیری به عمل آمده و با در نظر داشت آن پیشنهاداتی در زمینه بهبود و تضمین های قانونی و عملی حقوق و آزادی اساسی افراد صورت گرفته است، تا حین تصویب یا تعدیل قانون اساسی و قوانین دیگر مدنظر قرار گیرند.

در قسمت مشکلاتی که فراراه این تحقیق قرار داشته است، قابل یادآوری می دانم که نویسنده برای دستیابی به قوانین و مقررات اجرایی مربوط به قانون اساسی مذکور یا قوانین قبلی و بعدی آن و همچنین قوانین و اسناد بین المللی، روز ها و ماه ها در کتابخانه ها و نزد افراد جداگانه مراجعه و اکثراً بادست خالی بر می گشته است. به علاوه، موضوع دیگری که به کمبود قوانین داخلی یا اسناد بین المللی کمک می کند، بی تفاوتی زعامت های افغانستان بوده و هست که هیچ وقت عادت نکرده اند تا در صورت نایاب شدن قوانین ملی و اسناد حقوقی بین المللی، آنها را عندالاقضاء تجدید چاپ و به دسترس مردم قرار بدهند.

با همه آنچه در مورد اثر هذا گفته شد، نویسنده ادعا ندارد که اثر مذکور خالی از عیوب و نواقص خواهد بود. زیرا از یک سو گستردگی و پهنای موضوع که تحلیل آن ایجاب می نماید تا در تمام رشته هایحقوق، سیاست و جامعه شناسی معلومات کافی داشته باشیم و ازجانب دیگر کمبود کتب و منابع علمی، خاصتاً قوانین و مقررات اجرایی مربوط به قانون اساسی ۱۳۵۵ که اکثراً یا تصویب نشده و یا یکجا با سایر گنجینه های علمی و فرهنگی کشور طی اضافه از سه ده جنگ و ویرانی سوخته و یا به غارت رفته اند. بنا بر آن، ایجاد خلأ و نواقص در اثر هذا دور از انتظار نبوده و قضاوت پیرامون آنرا به خوانندگان محترم واگذار می کنم.

به هرحال! اگر با تألیف اثر هذا با وجود نواقص آن، و لو خدمت کوچک و نا چیزی را به هموطنان عزیز و خوانندگان گرامی انجام داده باشم، خود را مسعود و بختیار میدانم.

با عرض حرمت.

ع.ق. سروری

کابل : اکادمی علوم، ۱۳۸۶/۱۰/۱۴